

EPILOGEN

FREDEN mellan Ryssland och Finland i Moskwa den 13 mars blev lika orättfärdig som det ryska överfallet den 30 november var. Lämnat ensamt och efter ryssarnas överraskande genombrott väster om Viborg med sin södra kust hotad, nödgades Finland ehuru obesekrat inställa striden. Freden, obilligare än befarat, riktade genom avträdelser av Hangö och omstakningen av gränsen vid Salla sin spets även mot Sverige. Men än mer än Salla och Hangö sörjer ej blott Finland utan hela Norden förlusten i Karelen. En tusenårig och blomstrande västerländsk kulturbygd har förvandlats till en asiatisk domän. Det Stalin-Molotovska diktatet skall i historien minnas som en farsot, undan vilken de erövrade landsdelarnas hela befolkning flydde med skräck och fasa.

Finland räddade dock ett ting, det omistligaste: sin frihet, som kanske mången den 30 november trodde förlorad. Finland kämpade sig rent från det Kuusinenska folkförräderiet. Och Finland har i sin hjältestrid en ousinlig källa till nya nationella hjältedåd.

Finlands historia från oktober till mars är ett mörkt blad i Nordens. Det är kapitlet om maktens triumf över rätten och om de nordiska staternas försummelse att i våldets tid sörja för den yttre frihetens värnande. Det är knappast en tillspetsning att säga, att det under 1930-talet i Sverige skulle ha inneburit en allvarlig hämsko på arbetet att förbättra 1925 års raserade försvar, ifall blotta tanken på ett samordnat nordiskt värn — närmast då avseende Finland och Sverige eller de tre fennoskandiska staterna — diskuterats på allvar. När Kivimäkis regering 1935 genomförde Finlands nordiska orientering, vars bakgrund var av militärpolitisk art ehuru utan några statliga arrangemang, ville man i det övriga Norden knappast observera denna bakgrund. När Ålandsplanen uppställdes som ett första försök att uti det skärpta läget samordna Sveriges och Finlands försvar i en viktig brännpunkt, förlamades från början denna ansats till följd av den agitation, som från de mest skilda och oftast mycket grumliga ut-

gångspunkter igångsattes i Sverige. Och när försvarsförbundstanken efter det finsk-ryska kriget äntligen vann allmän anklag, kunna förhandlingarna knappast ens börja, innan en ny del av Norden utsatts för den hänsynslösaste stormaktsaggression. Man erinrar sig nu, att det var en teolog, biskop Eyvind Berggrav, som för ett år sedan i en mäktig appell sporde efter realiteterna i och bakom det i fraser inhöljda begreppet Norden. Föga kunde han då ana det svar, som stormakterna nu givit.

I dessa ödestunga dagar med deras uppfordran till svensk samling batar det föga att förgrämt gräva i det förflutna. Det må anstå till ljusare tider att genom en återblickande granskning av den svenska politiken mera ingående summera våra erfarenheter och lärdomar på gott och ont. En eftergranskning måste ta sikte främst på en kall värdering av de realpolitiska faktorerna i syfte att komma ifrån frasernas och misstänkliggörandets halvheter och skevheter i domsluten. Ett ärligt ståndpunktstagande, en självrannsakan i samvetsfrågans form, behöver varken utmyнна i lovprisande eller fördömande. Den innebär blott ett tvång för envar att för sin enskilda del besvara frågan, hur han själv om han försatts i ansvarig ställning skulle ha handlat, icke med hänsyn till efteråt kända omständigheter utan med hänsyn till de då aktuellt föreliggande. Samma självrannsakan är önskelig ej blott i Sverige utan även i Finland för att en ny och fastare grund för det framtida förhållandet skall byggas på uppriktighet och tillit från ömse håll.

Sverige har haft lätt att förstå, att det finländska folket, i synnerhet genast efter den smärtsamma Moskwafreden, känt bitterhet över att Sverige ej kunde bistå Finland med militära förband eller ej tillät genomtåg för västmakterna. Sverige hade skenet emot sig. I den krets, som står bakom Svensk Tidskrift, var det i krigets första skede en tämligen allmän uppfattning, åt vilken vi då också gävo uttryck, att Sverige trots sina försvarsförsummelser men efter en högeligen behövlig beredskapstid skulle om nödvändigt till sist sluta upp vid Finlands sida, i sitt eget och den nordiska kulturens samfälliga intressen. Vi trodde då, att Tysklands gamla antikominternintresse, omsorg om orubbade malmleveranser och obenägenhet för ytterligare rysk expansion i Östersjön å ena sidan samt västmakternas bedyrade nitälskan för de små neutralas rätt å andra sidan skulle sammanlöpa och ge de övriga skandinaviska staterna handlingsfrihet. Men när Stor-

Epilogen

britannien genom Churchill öppnade sin kampanj för utvidgningen av krigsfronten till de neutrala staterna, rubbades en av de angivna förutsättningarna, och om Tysklands hållning kunde aldrig någon annan säker hållpunkt skaffas än att Sverige i bästa fall skulle ha avstängts från tillförsel av viktiga förnödenheter, något som i sin tur skulle ha ökat vårt beroende av västmakterna. Även om dessa beräkningar från officiellt håll både framställdes olika och kunde värderas olika, ansågo vi det icke möjligt att negligera de angivna allvarliga riskerna för Sveriges indragande i stormaktskriget. När man nu besinnar, att Englands kränkande av det norska territorialvattnet och Tysklands angrepp på Norge skett trots att Finlandsfrågan likviderats och utan något samband med denna, kan det svårligen hävdas att regeringen bedömde läget för mörkt. Det var nog ingen billig undanflykt, när statsrådet Domö i sitt Malmötal i slutet av februari yttrade att Sverige kan ha sitt krig kvar, sedan eller om Finland lyckats vinna fred. Ej ens Finland kunde med någon större säkerhet se sin räddning i Fennoskandiens uppslutning kring västmakterna, ty Finland hade då inom sina egna gränser måst föra krig både mot Ryssland och Tyskland, med stor risk att demoleras.

När den interventionistiska stämningen i Sverige mot slutet av kriget förtunnades, berodde det alltså ej på försvagad känsla för Sveriges ansvar. Den stora tillströmningen av militära och civila frivilliga under de sista krigsveckorna talade i sin mån ett motsatt språk.

Man kan ställa sig frågan, hur Sverige skulle ha handlat, om det tysk-finska kriget pågått isolerat och Sverige haft ryggen fri. Sannolikt skulle opinionen i Sverige ha varit mycket delad, ty intet litet fredligt land kastar sig tveklöst ut i krigets kaos. Men den starka, spontana folkstämningen för Finland, manifesterad i den månggrenade hjälpverksamheten, skulle i sådant fall — det är vår bestämda tro — icke ha kunnat förenas med en passiv åsyn av Finlands lemlästande.

Om meningsbrytningarna kring interventionsfrågan numera till en följd av utvecklingens eget svar mattats både i Sverige och Finland, hindrar detta icke i enskildheter välgrundad kritik av vårt lands officiella hållning. Det är sannolikt icke möjligt att hävda, att Sveriges bristande försvarsförberedelser ensamt varit avgörande för att Sverige ställde sig utanför kriget, ty faran för storkrigets överflyttning hit hade alltid funnits, men ett bättre

rustat Sverige skulle i vart fall ha kunnat leverera större materiell hjälp. Huruvida Sverige under månaderna före krigsutbrottet inlade all tänkbar kraft i sitt diplomatiska stöd åt Finland står ännu öppet. Frivilligfrågan beröres på annan plats i detta häfte. Olika uppfattningar finnas om den anslutning, som frivilligrörelsen kunnat få med ett raskare grepp av den förra regeringen och ett starkare stöd av samlingsregeringen; men även om det är sant att ingen frivillig hindrats att gå ut, kunde regeringen och det socialdemokratiska partiet närstående ha inlagt större positivt intresse att skyndsamt främja rörelsens utväxande. Slutligen ha regeringens — främst statsministerns men ej blott dennes utan även utrikesministerns och jordbruksministerns — uttalanden ibland varit föga lyckliga, därför att de varit föga ägnade att samla opinionen och stärka leden i Sverige.

Utan att vilja riva upp en partipolitisk strid måste vi i denna korta resumé särskilt fastslå statsministerns bristande omdöme i sina deklamationer. I slutet av november ville han anställa en offentlig utrikespolitisk debatt, trots att man då omöjligen kunnat undgå att för Ryssland kungöra den neutrala hållning, som den gamla koalitionsregeringen beslutat inta i händelse av ett ryskt-finskt krig; hr Bagge klandrades mycket för att han reste motstånd mot en offentlig debatt och lyckades i detta sitt uppsåt, men när det ryska överfallet en vecka efteråt kom, borde ingen ha varit tacksammare än statsministern för att en offentlig neutralitetsdeklaration före krigsutbrottet inhiherades. Den 16-februarikomunikén med dess kallt avfattade nej till sändandet av militära förband kom lika olägligt med hänsyn till de då pågående fredsförhandlingarna. Och utställandet i pressen till allmänhetens beskådande av tacksägelsebrevet var i allt sitt utvädrande av svenska folkets mest instängda luft en föga uppbygglig akt. Om statsministerns informationsverksamhet varit av den art, att den kunnat mera skada än gagna det gemensamma intresset, är det vilseledande av statsministern att intala sig att klandret och missnöjet hade en partipolitisk biavsikt. Och fastän kritiken ibland sköt över målet, framfördes den dock i första hand av de kretsar, som burit den tyngsta bördan i hjälparbetet för Finland och som mera intresserade sig för Nordens trångmål än för svensk inrikespolitik.

Det fanns i Sverige efter kriget en i alla kretsar levande vilja att bidra till Finlands återuppbyggande. Från ledande håll hade

Epilogen

även dokumenterats en positiv vilja, låt vara starkare och svagare, att för framtiden från nya och fastare utgångspunkter dryfta det nordiska försvarets samordnande. Efter den hemsökelse, som under de senaste dygnet drabbat Norden och som ställer Sverige inför livsviktiga avgöranden, kunna alla dessa föresatser gå om intet. Vad som än må hända oss, vilja vi dock aldrig släppa tron på att den nordiska tanken, med dess ömsesidiga förpliktelser av politisk, kulturell och humanitär art, skall överleva även de svåraste olyckor, som ödet nu har i beredskap för oss.

För svenskheten i Finland, bryggan till det svensk-finska samarbetet, kan överflyttningen av den oändliga skaran evakuerade innebära svåra intrång. Med största oro för de gamla svenskbygderna har man i Sverige måst emotse den svåra omplanteringen. Det vill emellertid synas, som om den finländska regeringen vore angelägen att leda omflyttningen i sådan riktning att största möjliga hänsyn tas till språkförhållanden. En sådan storsint finsk politik vid lösandet av landets svåra inre folkvandringsproblem skulle än mer befästa den beundran och förbundenhet, som det svenska folket nu känner för Finlands folk.

Den 12 april 1940.